

Състав на домакинствата и благосъстояние

Въведение

Демографските и социално-икономическите промени измениха структурата на домакинствата в Европа. Броят на домакинствата, съставени от едно лице, е нараснал; броят на домакинствата с деца е намалял; налице е по-голямо разнообразие на видовете домакинства с появата на алтернативни семейни форми; а икономическата криза доведе до увеличаване на домакинствата, включващи повече поколения, и на младите хора, които живеят при родителите си. Докладът показва разнообразието на видовете домакинства в ЕС, как те са се променили за 10 години и как структурата на домакинствата е свързана със субективното благосъстояние и социалното изключване.

Контекст на политиката

Социалните политики (например жилищни и семейни политики) са предимно от компетенциите на държавите членки. Същевременно политиките на равнище ЕС (Европейският стълб на социалните права, Директивата относно равновесието между професионалния и личния живот и Препоръката на Съвета относно висококачествени системи за образование и грижи в ранна детска възраст) признават семейното разнообразие и неговото отражение върху домакинствата. Едно от свързаните с политиката беспокойства за повечето от държавите членки е застаряването на населението и намаляващата раждаемост; някои правителства са въвели политики или юридически права в отговор на увеличаващото се разнообразие на домакинствата, например признаване на съвместно съжителство, еднополови бракове или семейства с деца от предходни бракове.

Основни констатации

- Делът на домакинствата, съставени от едно лице, нараства. Голяма част от тези домакинства се състоят от възрастни жени, които са загубили партньора (съпруга) си. Тази тенденция обаче се очаква да се забави, тъй като съвместната преживяемост на двойките се увеличава.

- Домакинствата, съставени от едно лице, са изложени на по-голям риск от бедност и социално изключване; особено неженените/неомъжените лица на средна и в напреднала възраст имат влошено здравословно състояние и субективно благосъстояние в сравнение с хората, които живеят с партньор. Възрастните хора, които живеят сами, имат по-добро благосъстояние в сравнение с по-младите с такъв статут.
- Съжителството без брак се е увеличило значително в повечето държави членки. В източните и южните държави членки съвместното съжителство в повечето случаи предхожда брака; в северните и западноевропейските държави то често има постоянен характер.
- Несемайните партньори имат по-лошо субективно благосъстояние в сравнение със семействата.
- Много държави са въвели определени права на собственост и обезщетения за двойки, живеещи на семейни начала; в повечето се изисква официална регистрация.
- При двойки без деца е налице по-висок жизнен стандарт и равновесие между професионалния и личния живот в сравнение с несемайните родители. При тях обаче има по-лошо субективно благосъстояние. При лицата над 65 година възраст се наблюдава по-малка свързаност между благосъстоянието и липсата на деца, въпреки че има връзка между бездетността и по-голямо социално изключване и по-малко щастие.
- Двойките от един и същи пол средно имат сходно материално благосъстояние в сравнение с разнополовите двойки, но при тях по-често се срещат хронични заболявания. Това би могло да бъде свързано с психични проблеми в резултат на дискриминация. Те също са изправени пред по-голямо социално изключване и са по-малко склонни да потърсят помощ от семейството или от приятели.
- Поради нарастващата средна продължителност на живота при мъжете се очаква съотношението на пенсионерските домакинства да се увеличи още повече. Пенсиониряните двойки са по-щастливи, по-удовлетворени и по-оптимистични в сравнение с пенсионирите в други видове домакинства и имат по-добро материално положение, особено жените.

- Различията между половете след пенсиониране са съществени. Жените са изправени пред по-голям рисков от бедност в напредната възраст. Много държави откликват на този проблем чрез вдовишки пенсии и включване на отпуските по майчинство в осигурителния стаж. Същевременно лицата, които са имали склучен брак, са в по-изгодно положение след пенсиониране, особено жените.
- Абсолютният и относителният брой на семейните ядра намалява в повечето държави. Родителите в семейните ядра имат най-доброто субективно благосъстояние и най-голям оптимизъм сред анкетираните от всички видове домакинства.
- В повечето семейни ядра има двама работещи, но дисбалансът в разпределението на неплатената работа при тях е най-голям – жените вършат по-голямата част от домакинската работа и много от тях имат проблеми с равновесието между професионалния и личния живот. Бащите извършват по-голям обем платена работа в сравнение с мъжете без деца и често имат проблем с равновесието между професионалния и личния живот.
- Делът на домакинствата с един родител е нараснал в ЕС. Самотните родители са изправени пред по-висок рисков от бедност и лишения и имат трудности със създаването на бюджета поради единичния доход и по-ниските равнища на застост.
- Работещите самотни родители най-често имат проблеми с равновесието между професионалния и личния живот, въпреки че работят при намалено работно време. Както самотните бащи, така и самотните майки вършат повече домакинска работа в сравнение с родителите, които живеят заедно.
- При самотните родители се отчитат по-лоши показатели по отношение на субективното благосъстояние и социалното изключване в сравнение със съвместно живеещите родители. Социалната подкрепа от семейството и приятелите е важна за субективното благосъстояние на самотните родители.
- Семайните политики рядко се съобразяват със семействата с деца от предходни бракове, но броят им нараства. При родителите в такива семейства се наблюдават по-добри резултати по отношение на благосъстоянието и условията на живот в сравнение със самотните родители. Благосъстоянието на децата в тези домакинства зависи от качеството на отношенията с родителите и техните нови партньори.
- Домакинствата, включващи много поколения, са най-често срещани в източните държави членки. Родителите и бабите и дядовците в тези домакинства имат по-лошо благосъстояние, отколкото тези в другите домакинства.
- Между 2007 г. и 2017 г. броят на младите хора, които живеят при родителите си, се е увеличили.
- По-лошо субективно благосъстояние се отчита при младите хора, които живеят при родителите си, отколкото при тези, които живеят самостоятелно, особено ако са на възраст над 25 години. Същевременно домът на родителите осигурява защита срещу бедността и може да поддържа психологическото благосъстояние, особено на безработни млади хора.

- Несемейните домакинства, който се срещат най-често в градските региони, са изправени пред най-голям рисков от бедност в сравнение с други домакинства. Членовете на несемейните домакинства са по-млади, по-вероятно е да са имигранти и често имат жилищни проблеми. Въпреки това благосъстоянието им е подобно на това на други домакинства.

Насоки за политиката

- По-възрастните хора, които живеят сами, имат по-добро благосъстояние в сравнение с тези, които живеят с децата си, макар че това може да се дължи на различни фактори (например лошо здравословно състояние или ниски доходи). Политиките могат да целят да помогнат на възрастните хора да живеят независимо; същевременно, ако живеят в една общност с други възрастни или с по-млади хора, това може да намали социалното изключване и да отложи необходимостта от резидентни грижи.
- В някои държави бяха въведени политики за официално признаване на съжителството след определен период на съвместен живот. Тези политики могат да осигурят защита срещу бедност на финансово зависими родители. Въвеждането на такива права може също да намали различията между половете по отношение на материалното благосъстояние в напредната възраст.
- Признаването на двойки от един и същи пол и предоставянето на равни семейни права на такива двойки допринася за приемането им от страна на обществото; това може да доведе до увеличена обществена подкрепа и може да има положителен ефект върху формирането на домакинства сред ЛГБТ лицата.
- Увеличаването на правото на отпуск на бащите и на броя на достъпните детски заведения може да подобри равновесието между професионалния и личния живот на родителите.
- Политиките за самотни родители поставят акцент върху застостта; определени факти обаче показват, че условията за търсене на работа с цел подпомагане на доходите увеличава стреса за самотните родители. Наличието на достъпни услуги за полагане на грижи за деца е сериозно пречка за трудовата застост на самотните родители.
- Признаването на семействата с деца от предходни бракове може да помогне на самотни родители след раздялата с партньора за формирането на нови домакинства, а признаването на вторите родители може да допринесе за подобряване на благосъстоянието на детето в семействата с деца от предходни бракове.
- Политиките, целящи да помогнат на младите хора да излязат от дома на родителите си и да живеят независимо, могат да подобрат субективното благосъстояние.
- Схемите за съжителство могат да осигурят достъпно независимо жилище за младите хора и да намалят усещането им за самотност и социално изключване, включително и за по-възрастни хора, ако тези проекти бъдат направени достъпни.

Допълнителна информация

Докладът *Household composition and well-being* („Състав на домакинствата и благосъстояние“) е достъпен на адрес: <https://eurofound.link/ef19040>

Ръководител на изследванията: Eszter Sandor
information@eurofound.europa.eu